

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARDAN FOYDALANISH SAMARASI

Erkinova Mehriniso Ro'ziboy qizi
Termiz davlat pedagogika insituti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ilg'or xorijiy tajribalardan foydalanishning ahamiyati va samaradorligi ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot davomida Finlandiya, Yaponiya, Montessori va Reggio Emilia kabi rivojlangan ta'lim tizimlarining o'ziga xos xususiyatlari o'rganilib, ularning bolalar intellektual, ijodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, xorijiy pedagogik texnologiyalarni O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimiga moslashtirish imkoniyatlari hamda amaliyotdagi muammolar tahlil etilgan. Maqolada maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish va innovatsion metodlarni samarali joriy etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar berilgan.*

KALIT SO'ZLAR: *Maktabgacha ta'lim, xorijiy tajriba, pedagogik innovatsiya, Montessori metodikasi, Reggio Emilia, STEAM ta'lim, ta'lim sifati, bolalar : rivojlanishi, kreativlik, innovatsion texnologiyalar, pedagog kompetensiyasi*

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish har bir davlatning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim sohasi inson kapitalini shakllantirishning ilk bosqichi sifatida jamiyat taraqqiyotida muhim o'rin egallaydi. Bola shaxsining intellektual, ijtimoiy, psixologik va ma'naviy rivojlanishi aynan maktabgacha yosh davrida shakllanishi sababli ushbu bosqichdagi ta'lim sifati kelajak avlodning salohiyatini belgilab beradi. Shu bois rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish, ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish va ularni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

O‘zbekiston Respublikasida ham maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilanib, so‘nggi yillarda sohaga oid keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish, pedagog kadrlarning kasbiy kompetensiyasini oshirish, bolalarni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metodlarni joriy etish bo‘yicha muhim ishlar olib borilmoqda. Shu nuqtai nazardan, Finlandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur, Germaniya va Italiya kabi davlatlarning maktabgacha ta’lim tajribalarini o‘rganish va ularni mahalliy sharoitga mos ravishda qo‘llash alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Maktabgacha ta’lim tizimida xorijiy tajribalardan foydalanishning asosiy maqsadi — ta’lim sifatini oshirish, bolalarda mustaqil fikrlash, kreativlik, kommunikativ ko‘nikmalar va ijtimoiy moslashuvchanlikni rivojlantirishdan iboratdir. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, bolaga yo‘naltirilgan ta’lim modeli, o‘yin asosida o‘qitish, STEAM texnologiyalari, Montessori, Reggio Emilia va Waldorf metodikalari bolalarning tabiiy qobiliyatlarini yuzaga chiqarishda yuqori samaradorlikka ega.

Maktabgacha ta’lim inson hayotidagi eng muhim rivojlanish bosqichlaridan biri hisoblanadi. Psixolog olimlar fikriga ko‘ra, bolaning intellektual salohiyatining asosiy qismi 5–6 yoshgacha shakllanadi. Shu sababli rivojlangan davlatlarda maktabgacha ta’limga strategik investitsiya sifatida qaraladi.

Ilg‘or xorijiy tajribalar ta’lim jarayonini demokratlashtirish, bolaning qiziqish va ehtiyojlariga mos ta’lim muhiti yaratish hamda individual yondashuvni ta’minlashga xizmat qiladi. Zamonaviy pedagogik konsepsiyalarda bolani passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida rivojlantirish asosiy tamoyil hisoblanadi.

Bugungi kunda dunyoda quyidagi innovatsion metodikalar keng qo‘llanilmoqda:

- Montessori pedagogikasi;
- Reggio Emilia yondashuvi;
- Waldorf ta’lim tizimi;
- STEAM ta’lim texnologiyasi;
- o‘yin asosidagi ta’lim metodlari;
- loyiha asosida o‘qitish texnologiyasi.

Ushbu metodlar bolaning ijodkorligi, mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarni hal etish qobiliyati va kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Finlandiya maktabgacha ta’lim tizimi dunyodagi eng samarali modellardan biri sifatida e’tirof etiladi. Ushbu tizimning asosiy xususiyati — bolaga bosim o‘tkazmasdan, uning tabiiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashdir.

Finlandiya tajribasida:

- o‘yin orqali ta’lim berish;
- psixologik qulay muhit yaratish;
- individual rivojlanishga e’tibor qaratish;
- pedagog va ota-onalar hamkorligi;
- bolalarning emotsional salomatligini qo‘llab-quvvatlash ustuvor hisoblanadi.

Mazkur tajribaning samarasi sifatida bolalarda stress darajasi kamayadi, ta’limga qiziqish ortadi va mustaqil fikrlash ko‘nikmalari rivojlanadi. Finlandiyada bolalar 7 yoshdan maktabga borishiga qaramay, ularning savodxonlik va kreativlik darajasi yuqori ekanligi xalqaro tadqiqotlarda isbotlangan.

Montessori metodikasi italiyalik pedagog Maria Montessori tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, bolaning mustaqil faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu metodikada bolaga erkin tanlov imkoniyati beriladi va pedagog nazoratchi emas, balki yo‘naltiruvchi vazifasini bajaradi.

Montessori tizimining asosiy tamoyillari:

- “Menga o‘zim bajarishimga yordam ber” prinsipi;

- maxsus rivojlantiruvchi muhit yaratish;
- bolaning individual rivojlanish sur'atini hisobga olish;
- sensor tarbiya elementlaridan foydalanish;
- mustaqillikni rag'batlantirish.

Ushbu metodika natijasida bolalarda:

- o'ziga ishonch;
- mantiqiy tafakkur;
- diqqatni jamlash;
- mas'uliyat hissi rivojlanadi.

Bugungi kunda Montessori metodikasi O'zbekistonning ayrim nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ham muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda.

Yaponiyada maktabgacha ta'limning asosiy maqsadi — bolalarni jamiyatga moslashgan, intizomli va jamoa bilan ishlay oladigan shaxs sifatida tarbiyalashdir.

Yaponiya tajribasida quyidagilar muhim hisoblanadi:

- jamoaviy faoliyatga ustuvorlik berish;
- mehnat tarbiyasi;
- tabiat bilan uyg'unlik;
- milliy qadriyatlarga hurmat;
- mustaqil qaror qabul qilishni rivojlantirish.

Bolalar kichik yoshdan boshlab tartib-intizom, o'zaro yordam va mas'uliyatga o'rgatiladi. Ushbu yondashuv ularning ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Italiyada shakllangan Reggio Emilia pedagogik yondashuvi bolaning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu metodika bo'yicha bola “yuz tilga ega mavjudot” sifatida qaraladi, ya'ni u o'z fikrlarini rasm, musiqa, harakat, o'yin va boshqa vositalar orqali ifodalay oladi.

Reggio Emilia metodikasida:

- loyiha asosidagi ta'lim;

- ijodiy muhit yaratish;
- ota-onalar ishtiroki;
- bolalarning qiziqishidan kelib chiqib ta’lim tashkil etish muhimdir.

Mazkur yondashuv bolalarda:

- kreativ tafakkur;
- kommunikativ qobiliyat;
- estetik did;
- tadqiqotchilik ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

O‘zbekistonda maktabgacha ta’lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida xorijiy tajribalardan foydalanishga katta e’tibor qaratilmoqda. Xususan:

- zamonaviy pedagogik texnologiyalar joriy qilinmoqda;
- STEAM markazlari tashkil etilmoqda;
- pedagoglar malakasi xalqaro standartlar asosida oshirilmoqda;
- innovatsion o‘quv dasturlari ishlab chiqilmoqda.

Biroq xorijiy tajribalarni tatbiq etishda ayrim muammolar ham mavjud:

- malakali pedagog kadrlar yetishmasligi;
- moddiy-texnik bazaning cheklanganligi;
- metodik qo‘llanmalar kamligi;
- hududlar o‘rtasidagi tafovutlar.

Shu sababli xorijiy metodikalarni bosqichma-bosqich, milliy qadriyatlar va mahalliy sharoit asosida joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ilg‘or xorijiy tajribalardan foydalanish ta’lim sifatini oshirish, bolalarning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirish hamda zamonaviy pedagogik muhitni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Finlandiya, Yaponiya, Montessori va Reggio Emilia kabi tajribalar bolaga yo‘naltirilgan ta’limning samarali modeli ekanligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, xorijiy tajribalarni milliy ta’lim tizimiga moslashtirgan holda qo‘llash maktabgacha ta’lim samaradorligini sezilarli darajada

oshiradi. Shu bilan birga, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zarur.

Kelgusida maktabgacha ta’lim tizimini xalqaro standartlar asosida rivojlantirish O‘zbekistonning raqobatbardosh va intellektual salohiyatli yosh avlodini tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. — Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2019.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirishga oid qarorlari va me’yoriy hujjatlari.
4. Montessori M. *The Montessori Method*. — New York: Schocken Books, 1964.
5. Edwards C., Gandini L., Forman G. *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation*. — London: Praeger Publishers, 2012.
6. Dewey J. *Democracy and Education*. — New York: Macmillan, 1916.
7. Vygotsky L.S. *Mind in Society*. — Cambridge: Harvard University Press, 1978.
8. Piaget J. *The Psychology of the Child*. — New York: Basic Books, 1969.
9. Elkonin D.B. *Psixologiya igri*. — Moskva: Pedagogika, 1978.
10. Usmonboyeva M., Xoliqov A. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. — Toshkent: “IQTISOD-MOLIYA”, 2019.